

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling

Sandi Giliyana

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation
Pedagogik
Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå, 15 hp.

Handledare: Margret Obondo

Examinator: Anette Sandberg

Termin:7

År:2014

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Sammanfattning

Författaren: Sandi Giliyana

Titeln: Flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling

Årtal:2014

Antal sidor:36

Sammanfattning

Syftet med mitt examensarbete är att göra en kvalitativ studie med klasslärare, lärare i svenska som andraspråk och modersmålslärare kring deras uppfattningar, arbetssätt med flerspråkiga elever och möjligheterna till språkutveckling samt språkinlärning på en mångkulturell skola. Jag har utfört tre semistrukturerade intervjuer med grundskollärarna och två observationer hos klassläraren i syfte att få en helhetsbild av lärarens arbetssätt och verksamhet i praktiken i ett flerspråkigt klassrum.

Resultatet visar att lärarna har erfarenhet och medvetenhet om hur flerspråkiga elever utvecklar sitt språk på bästa möjliga sätt. Lärarna arbetar till stor del tillsammans för att anpassa undervisningen till eleverna samt ser till att undervisningen bygger på en röd tråd. De arbetar på samma sätt när det gäller tydlighet, förklaring, upprepning, stöd och diskussion om ord och begrepp. Dessutom arbetar de på liknande sätt gällande användning av olika arbetsmetoder och olika material som är enklare eller svårare beroende på elevernas nivå. Intervjun visar att alla tre lärarna har en positiv uppfattning om modersmålets roll och modersmålsundervisningens betydelse för elevernas språkutveckling och språkinlärning till andraspråk.

Nyckelord: Flerspråkighet, modersmål, svenska som andraspråk, stöttning, högläsning, skönlitteratur och grupparbete.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar	7
1.3 Begreppsdefinitioner.....	7
1.3.1 Flerspråkighet.....	7
1.3.2 Svenska som andra språk	7
1.3.3 Modersmål	7
2. Litteraturgenomgång.....	7
2.1 Styrdokument	8
2.2 Teori.....	8
2.2.1 Cummins modell.....	8
2.3 Tidigare forskning	9
2.3.1 Språkutvecklande undervisning för flerspråkiga elever	9
2.4 Inlärningsmöjligheter för flerspråkiga elevers språkutveckling	11
2.4.1 Stöttning	11
2.4.2 Högläsning	11
2.4.3 Skönlitteratur	11
2.4.4 Grupparbete	12
2.5 Undervisning i svenska som andra språk	12
2.6 Det viktiga modersmålet och modersmålsundervisningen.....	13
2.7 Flerspråkighet och skolans goda framsteg	13
2.8 Modersmålsundervisnings betydelse.....	14
2.9 Jämförelse mellan olika undervisningsmodeller	14
3. Metod	15
3.1 Forskningsstrategi	15
3.2 Datainsamlingsmetod.....	15
3.2.1 Intervju	15
3.2.2 Observation	15
3.2.3 Observationsschema	16
3.3 Urval	16
3.3.1 Genomförande	16
3.4 Databearbetning och analysmetod	16
3.5 Reliabilitet och validitet.....	17

3.6 Etiska aspekter	18
4. Resultat.....	18
4.1 Lärarnas syn på språkutveckling.....	18
4.1.1 Lärarnas uppfattningar och reflektioner kring språkutveckling.....	18
4.1.2 Bas och utbyggnads betydelse för elevers språkutveckling.....	19
4.2 Språkutvecklande arbetssätt.....	20
4.2.1 Lärarnas samarbete	20
4.2.2 Modersmåls betydelse och kulturella olikheter.....	20
4.2.3 Svenska som andraspråk, hinder och möjligheter	21
4.3 Lärarnas uppfattningar kring olika inlärningsmöjligheter	22
4.3.1 Stöttning	22
4.3.2 Högläsning	22
4.3.3 Skönlitteratur	22
4.3.4 Grupparbete	23
4.4 Observationsresultat	23
4.4.1 Observation 1	23
4.4.2 Observation 2	24
5. Resultatanalys	26
5.1 Lärarnas uppfattningar och reflektioner kring språkutveckling.....	26
5.2 Bas och utbyggnads betydelse för elevers språkutveckling.....	26
5.3 Svenska som andraspråk, hinder och möjligheter	27
5.4 Modersmåls betydelse och kulturella olikheter.....	28
5.5 Högläsning	28
5.6 Skönlitteratur	29
6. Diskussion.....	29
6.1 Diskussion av resultatet.....	29
6.2 Diskussion av metod.....	31
6.3 Slutsats	31
6.4 Nya forskningsfrågor	32
6.5 Pedagogisk relevans	32
Referenslista.....	33
Bilagor.....	35
Bilaga 1 - Intervjufrågor till klasslärare.....	35
Bilaga 2 - Intervjufrågor till lärare i svenska som andraspråks.....	35

Bilaga 3 - Intervjufrågor till modersmåslärare	35
Bilaga 4 - Observationsschema	36

1. Inledning

Dagens samhälle är mångkulturellt, vilket gör att antalet flerspråkiga elever ökar och deras förutsättningar till språkutveckling blir olika. Detta innebär att lärare ständigt möter elever som har ett annat modersmål än svenska i skolans värld, vilket gör den kulturella och sociala miljön viktig för elevernas språkutveckling. Enligt Lindberg och Hyltenstam (2013) är Sverige ett mångkulturellt land, vilket gör att antalet elever från ett annat land idag består av cirka 20 % i den svenska skolan. Eleverna har olika förutsättningar, olika språk och olika kulturella bakgrunder. Därför är det betydelsefullt att skolan blir en skola för alla, där elevernas språk och kultur utgör en utgångspunkt. Det är även viktigt att erbjuda eleverna likvärdiga möjligheter, för att kunna utveckla sitt tänkande, lärande och uppnå skolans kunskapsmål.

I dagens skolor finns olika resurser såsom modersmålsundervisning och svenska som andraspråk som hjälper elever med ett annat modersmål än svenska att få möjligheter till att utveckla sitt andraspråk. Många forskare lyfter upp vikten av modersmålsundervisning och undervisning i svenska som andraspråk för elevernas språkutveckling och språkinläring i andraspråket. Enligt Ladberg (2003) är elever med ett annat modersmål än svenska i behov av en svensk undervisning som är anpassad till dem och där undervisningen utgör en del av den språkliga basen. Detta beror bland annat på att elever i samband med inläringen av ett nytt språk, är i behov av att utveckla det nya språkets bas, eftersom basen är den grund som behövs för att kunna bygga ytterligare kunskaper. Ladberg beskriver även vikten av modersmålsundervisning för elevernas språkutveckling av andraspråket. Hon påpekar att eleverna utvecklar sitt andraspråk bäst om de parallellt får en god bas i sitt modersmål. Om elevernas förstaspråk inte utvecklas vidare, bidrar det till att de måste lära sig begreppen och etiketterna i sitt första- och andraspråk parallellt. Detta leder till vissa svårigheter, eftersom det nya språket inte fungerar effektivt som hjälp för minnet/tanken. Det blir även svårt att lära sig nya begrepp, vilket leder till att förhållandet mellan ordstrukturen och begreppen blir otydlig. För att göra andraspråksinläringen lättare för eleverna är det väsentligt att förstaspråket får en generell utveckling.

Anledningen till att jag valde studien om flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling är att jag under mina VFU (verksamhetsförlagd utbildning) perioder har uppmärksammat att en del flerspråkiga elever inte uppnår kunskapsmålen som svenska elever gör. Jag upptäckte även att eleverna har kunskaper, men att det brister i deras språkliga förmågor, vilket gör att det blir svårt för dem att uttrycka sina åsikter och tidigare erfarenheter.

Genom denna studie kommer jag att undersöka några grundskollärares arbetssätt i årskurs 1-3 och lyfta fram deras olika synpunkter kring elevers möjligheter till språkutveckling i skolans undervisning. Jag kommer även att rikta in mig på forskningsbakgrunden kring flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling för att kunna se likheter och skillnader till denna i förhållande till mitt resultat.

Jag har gjort intervjuer och observationer, detta också för att jag som blivande lärare vill få djupare kunskaper och en tydlig bild kring flerspråkig språkutveckling samt hur läraren kan möta sina elever på bästa möjliga sätt och för att de också ska lyckas inom ramen för skolans verksamhet.

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka klasslärares, läraren i svenska som andraspråk och modersmålslärares uppfattningar, arbetssätt med flerspråkiga elever och möjligheterna till språkutveckling och språkinläring.

1.2 Frågeställningar

1. Vilka uppfattningar har lärarna om flerspråkiga elevers språkinläring och språkutveckling?
2. Hur beskriver lärarna sitt arbetssätt med flerspråkiga elevers språkinläring och språkutveckling?
3. Hur resonerar lärarna kring möjligheterna för elevernas andraspråkutveckling?

1.3 Begreppsdefinitioner

1.3.1 Flerspråkighet

Enligt Einarsson (2009) ska de som har ett annat modersmål än svenska benämnas tvåspråkiga/flerspråkiga och för att kallas flerspråkig måste man behärska två skilda språk fullständigt i både tal och skrift. Vidare hävdar Einarsson att barnen kan bli flerspråkiga på olika sätt och genom olika lärandeprocesser. Detta kan ske genom den simultana inläringen eller den successiva inläringen. Den simultana inläringen innebär att alla språken utvecklas samtidigt, till skillnad från den successiva inläringen som innebär att barnet först utvecklar sitt modersmål och sedan, efter tre års ålder, utvecklar det andra språket.

1.3.2 Svenska som andra språk

Enligt Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) är svenska som andraspråk ett skolämne med individuell kursplan och mål för de elever som har ett annat modersmål än svenska. Undervisning i svenska som andraspråk hjälper eleverna att utveckla basen i andraspråket, för att kunna fortsätta på en utbyggnad. Enligt skollagen har eleverna möjligheter och rättigheter att ha tillgång till svenska som andraspråk i grundskolan och gymnasieskolan.

1.3.3 Modersmål

Enligt Einarsson (2009) är modersmål barnets första språk som barnet lär sig innan tre års ålder i en hemmamiljö. Det kan också finnas individer som har två modersmål, vilket blir resultatet av att föräldrarna pratar olika språk.

2. Litteraturgenomgång

Jag kommer i litteraturgenomgången lyfta fram styrdokument, teori och tidigare forskning som rör detta arbete för att underlätta läsarens förståelse av studiens syfte och resultat.

2.1 Styrdokument

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, Skolverket, 2011), kan man utläsa att undervisning ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Undervisningen ska även gynna och bidra till att fullfölja elevernas lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas tidigare erfarenheter, bakgrunder, språk och kunskaper. I kursplanen för svenska som andraspråk (Lgr11, Skolverket 2011) står det följande:

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sina kunskaper om svenska språket, dess normer, uppbyggnad, uttal, ord och begrepp samt om hur språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang och medier. På så sätt ska undervisningen bidra till att stärka elevernas medvetenhet om och tilltro till den egna språkliga och kommunikativa förmåga (Lgr11, Skolverket, 2011, s.239)

Vidare beskrivs i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, (Lgr11, Skolverket, 2011) att eleverna i undervisningen ska möta och tillägna sig kunskaper om skönlitteratur från olika tider och delar av omvärlden, detta för att eleverna ska kunna behandla olika sorter av texter och även för att estetiskt berättande bidrar till att eleverna ges möjlighet att stärka det svenska språket, den egna identiteten och uppfattningen om omvärlden. Det står även att undervisningen ska bidra till att eleverna ges möjligheter att stärka sin skicklighet genom att skapa och arbeta med texter, individuellt och tillsammans med andra, för att de ska vara delaktiga under sin inlärningsprocess.

I kursplanen för modersmål (Lgr11, Skolverket, 2011) kan man utläsa att:

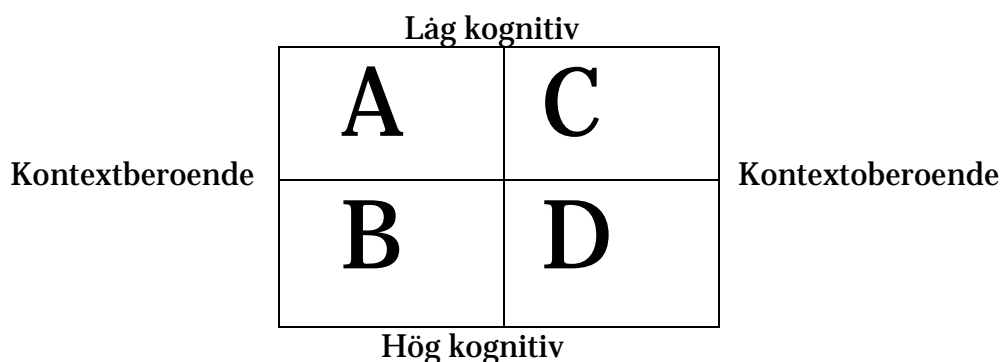
Undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sitt tal- och skriftspråk så att de får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften. Undervisningen ska bidra till att eleverna erövrar kunskaper om modersmålets uppbyggnad och blir medvetna om modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen (Lgr11, Skolverket, 2011, s.88).

2.2 Teori

2.2.1 Cummins modell

Cummins (2001) har sammanställt en matris för andraspråkelevernas språk- och kunskapsutveckling. Matrisen är gjord så att den kan utnyttjas som ett redskap för läraren för att urskilja i vilken grad eleverna kan komma fram till goda resultat i förhållande till de kognitiva och språkliga krav som ställs. Cummins betonar att det är två faktorer som påverkar andraspråkeleverna, dels språkutveckling och kunskapsutveckling, dels den kognitiva svårighetsgraden och graden av situationsberoende. Den kognitiva svårighetsgraden är den tankemässiga insats som krävs för en uppgift, vilken kan variera mellan låg och hög. Begreppet situationsberoende syftar på vilket stöd andraspråkelevers kan få av kontexten för att begripa uppgiften. Cummins modell är uppdelad i fyra fält med bokstäverna A, B, C och D.

Figur 1. Cummins fyrfältare (Cummins, 2001, s. 67)

Enligt Cummins (2001) består uppgifterna i den övre delen av figuren, fält A och C, till största delen av kommunikativa uppgifter och aktiviteter där språkverktygen blivit nästan helt automatiserade och därför kräver ytterst liten kognitiv förmåga. I den nedre delen av figuren, fält B och D, är den språkliga förmågan inte automatiserad och kräver därför en större kognitiv insats. I fält A deltar eleverna i vardagliga situationer och uppgifterna är kontextberoende och lågt kognitivt krävande. Aktiviteter och uppgifter i fält C kan vara att skriva av något, imitera och säga efter. I fält B är uppgifterna kognitivt krävande, men eleven får ändå stöd av kontexten. En uppgift/aktivitet i detta fält kan vara att jämföra, sammanfatta, planera, försöka finna lösning på problem och dra slutsatser. Uppgifter i fält D är mycket kognitivt krävande, vilket är de uppgifter och aktiviteter där eleverna argumenterar för sin sak, försvarar åsikter och bedömningar, värderar kritiskt, analyserar, formulerar hypoteser och tillämpar regler och principer på nya situationer. Cummins betonar att optimal undervisning för språklig och akademisk utveckling rör sig från fält A till fält B och från fält B till fält D. Fält C aktiviteter (färdighetsträning) kan inkluderas då och då för att öva särskilda aspekter. Om uppgifterna stannar längre i fält A innebär det att eleverna inte utvecklas vidare och om uppgifterna snabbt går till fält D riskerar eleverna att inte få stöd av kontexten. Fält B är viktigt för andraspråkselever, eftersom den största delen av skolarbetet bör inrymmas i detta fält, detta för att uppgifterna inom det nämnda fältet är kognitivt krävande och därmed utvecklande, samtidigt som de erbjuder stöd i situationen.

Cummins (2001) beskriver att det är vanligt att lärare lägger sin undervisning på en alldeles för låg kognitiv nivå på grund av att eleverna inte till fullo behärskar undervisningsspråket. De förenklar och sänker undervisningskraven, vilket bidrar till att eleverna tappar intresse. Det är betydelsefullt att läraren istället utför sitt arbete med förförståelse, tydlighet, nyfikenhet och uppmärksamhet utan sänkning av undervisningens behov och nivå. Vidare betonar Cummins att det också är vanligt att läraren lägger undervisningen på en för hög och abstrakt nivå från början vilket gör att eleverna förlorar självförtroende och fokus. Enligt Cummins fyra fält är det grundläggande att läraren i sitt arbetssätt utgår från det konkreta till det abstrakta.

2.3 Tidigare forskning

2.3.1 Språkutvecklande undervisning för flerspråkiga elever

Enligt Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) ställer den mångkulturella skolan lärarna inför nya utmaningar, eftersom elever med annat modersmål än svenska

ställer nya krav på undervisningen. Detta på grund av elevernas olika kulturella och språkliga bakgrunder samt förutsättningar. Flerspråkiga elever behöver i hög grad språkutvecklande undervisning i skolans alla ämnen och därför är lärarens arbetssätt kring en anpassad undervisning grundläggande för alla lektioner i skolan. Vidare betonar författarna att lärarna i alla ämnen bör ha en undervisning som genomsyras av stöttning, produktion, rik interaktion, återkoppling och kontextrika sammanhang. Enligt Löthagen, Lundenmark och Modigh utgår en språkutvecklande undervisning inte från en bestämd metod utan beror på hur lärare organiserar undervisningen och fördelar resurserna. För att kunna vara effektiv i den språkutvecklande undervisningen krävs det att läraren har kunskaper och uppfattningar om flerspråkiga elever. Det är också viktigt, menar författarna, att låta eleverna vara individer och uttrycka sina idéer. Elevernas kunskaper ska vara en grund i undervisningen, eftersom lärarens förhållningssätt är betydelsefull för en språkutvecklande undervisning. De framhåller vidare att lärarens ambitioner är viktiga, för att elever ska inkluderas, känna sig trygga och att deras behov tillgodoses.

Gibbons (2013) i sin tur betonar att språk-, begrepps- och kunskapsutveckling är processer som är beroende av varandra. Detta medför att lärarna bör vara ansvariga i alla ämnen för elevernas språk- och kunskapsutveckling, eftersom språket är en utgångspunkt för all inläring. Hyltenstam och Lindberg (2013) poängterar att integrera språk med ämnesinnehåll är meningsfullt för inläring, eftersom det bidrar till att höja språket till en avancerad nivå samt öka elevernas motivation till att lära sig. Vidare betonar författarna att det finns mycket goda utgångspunkter kring en positiv språk- och kunskapsutveckling när samverkan mellan olika ämnen fungerar och hela tiden pågår.

Enligt Hyltenstam och Lindberg (2013) är flerspråkiga elever i behov av mycket uppmärksamhet i ämnesundervisningen. Därför är det viktigt att, som lärare, organisera och ställa upp undervisningen så att eleverna kan uppnå goda resultat av sina studier. För att detta ska ske med gott resultat, behövs det vid samma tillfälle undervisning i svenska som andraspråk, modersmålsundervisning och en lång metodisk insats på den språkutvecklande undervisningen. Det är betydelsefullt att alla lärare samarbetar i syfte att uppnå en gemensam språkpedagogik där de arbetar metodiskt med flerspråkiga elevers språk- och kunskapsutveckling. Författarna betonar vidare att det finns ett stort antal sätt för lärarna att organisera sin undervisning och sitt arbetssätt. Detta genom att utgå från elevernas egna kunskaper och erfarenheter samt språkliga och kulturella bakgrunder, vilket är grundläggande i undervisningen. Även Arias (2008) hävdar att en förutsättning är att läraren i sitt arbetssätt och i sin undervisning använder sig av olika metoder, aktiviteter, material och språkliga verktyg, för att stödja och utveckla elevernas språkutveckling och språkinläring.

Enligt en rapport från Skolverket (2012) bör elever för att kunna utveckla språket generellt få rika möjligheter till språkanvändning och samspel i all undervisning. Med språkanvändning menas möjligheter till att lyssna, prata, skriva och läsa. Att utnyttja språket på olika sätt och för olika ändamål i alla möjliga kontexter, såsom i klassrumssamspel och grupparbeten samt självständigt, är en väsentlig förutsättning för flerspråkiga elevers goda framsteg i skolan.

2.4 Inlärningsmöjligheter för flerspråkiga elevers språkutveckling

2.4.1 Stöttning

Enligt Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) innebär stöttning att läraren på bästa möjliga sätt hjälper eleverna i inlärningsprocessen. Stöttning, eller språkligt stöd, är ett tillfälligt men för stunden nödvändigt stöd som ges av lärare i alla ämnen och klasskamrater för att eleven ska nå upp till nästa nivå i sitt lärande och tillägna sig nya kunskaper och färdigheter. Författarna skriver vidare att det språkliga stödet sker på annorlunda sätt för flerspråkiga elever, detta genom att läraren utgår från elevernas intresse samt att anpassar undervisningen efter elevernas förutsättningar och behov för att kunna motivera dem till lärande och utveckling. Att använda sig av den moderna tekniken såsom dator, tv, radio osv. kan också bidra till stöttning. Det är även betydelsefullt att eleverna får möjligheter att stötta varandra genom att samtala och diskutera. Löthagen, Lundenmark och Modigh ger också exempel på stöttning som läraren kan använda sig av, exempelvis att prata tydligt, ta paus, uttrycka sig på olika sätt, skriva nyckelbegrepp, tala högre och ge vägledningar när eleverna fastnar. Vidare beskriver författarna hur stöttning även kan ges genom kroppsspråk, sång, bilder och företeelser, detta för att göra ämnet begripligt för eleverna och utveckla deras förståelse.

Gibbons (2013) betonar att stöttning inte är all typ av stöd, utan stöttning måste bidra till nya skickligheter, nya begrepp och nya tillstånd av förståelse. Stöttning är även ett kortvarigt stöd som läraren ger för att eleverna senare ska kunna behandla samma sorts uppgift utan stöd.

2.4.2 Högläsning

Enligt Svensson (2009) är högläsning den centrala delen för elevernas språkutveckling, eftersom man också samtalar om texten, vilket utgör ett verkningsfullt sätt för elevernas språkutveckling. Genom att läraren diskuterar tillsammans med eleverna om berättelsens innehåll relaterar eleverna innehållet till egna företeelser, vilket stödjer dem att utforska språkets makt genom att forma och undersöka olika världar. Enligt Lindö (2009) är högläsning inte bara att ta en bok och läsa högt, utan som läsare är det viktigt att läsa flera gånger, detta för att kunna vara i kontakt med texten och fånga det känslomässiga och intellektuella samt förbereda sig för vad som ska pratas om med eleverna. Det är väsentligt att läraren, innan hen påbörjar läsningen, väcker nyfikenhet för individer och händelser. Detta kan ske genom att läraren samtalar om bilder och får eleverna att själva ta reda på bokens innehåll och handling. Svensson (2005) skriver att när läraren läser för mycket för eleverna är det betydelsefullt att stanna upp då och då och försöka höra med eleverna hur de uppfattar berättelsen, detta för att det är viktigt att eleverna förstår det läraren har berättat för att eleverna sedan ska kunna dra konsekvenser av det de har lyssnat på. Svensson (2005) belyser också att högläsning stärker inte bara språket utan bildar sällskap, känslan av närhet, trygghet, koncentrationsförmåga och fantasi. Vidare betonar Svensson att det är betydelsefullt för andraspråksinläring att samtala kring böcker och texter, för att interaktion och samspel mellan barnen och vuxna har verkan på språkutveckling.

2.4.3 Skönlitteratur

Vikten av användning av skönlitteratur som ett läromedel för elevernas språkutveckling till andra språket, beskrivs av Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008). Skönlitteratur fångar elevernas känslor, fantasi, engagemang och de lär sig

ett nytt språk med många nya ord, vilket leder till ett ökat ordförråd samt att eleverna lär sig mycket om livet och världen i stort. Det ger eleverna möjligheter att resonera och sammanställa olika kulturella referensramar som de har. Skönlitteratur kan också användas i andra ämnen, vilket kan bidra till att eleverna, med hjälp av denna, kan utvecklas både kunskapsmässigt och språkmässigt. Svensson (2005) berättar att det bästa redskapet för att erbjuda eleverna ett rikt språk är att låta dem komma i kontakt med böcker. På så sätt får eleverna möta de olika uttryckssätten som författarna använder sig av i sitt skrivande. Till följd av detta får eleverna även ta del av andra språkliga uttryckssätt som de inte är vana vid.

2.4.4 Grupparbete

Även grupparbete spelar en viktig roll för flerspråkiga elevers språkutveckling, något som bland andra Hyltenstam och Lindberg (2013) lyft fram. Grupparbete gynnar elevers språkutveckling och språkinläring på många olika sätt. När eleverna arbetar i grupper där de samtalar och diskuterar om ämnesinnehåll utvecklas de både språk- och kunskapsmässigt, eftersom de samtidigt lär sig att arbeta tillsammans, lösa problem, observera och värdera grupparbetet.

Även Gibbons (2013) betonar att eleverna i grupparbeten har möjligheter att höra språket från fler som finns i gruppen än läraren och även få höra variation av samtal. Eleverna påverkar varandra och upplever att de har eget ansvar för att göra sig förstådda när läraren inte är med. I grupparbeten har eleverna också möjlighet att ställa frågor, utbyta tankar och idéer, vilket bidrar till att ord repeteras flera gånger, tankar och idéer formuleras samt att meningar byggs upp i sin ordning.

2.5 Undervisning i svenska som andra språk

Att undervisning i ämnet svenska som andraspråk är viktigt i skolans verksamhet, är något som Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) betonar. Anledningen till detta är att de elever som lär sig andraspråk har olika behov, vilket innebär att undervisning i svenska språket bör se olika ut beroende på elevernas behov och förutsättningar. Ämnet svenska som andraspråk tar upp speciella svårigheter vid inläring av det svenska språket och därför bör läraren förklara, stötta och tydliggöra de svårigheterna för att andraspråkselever ska kunna övervinna sina hinder. Läraren i svenska som andra språk bör ha kompetens om specifika undervisningsmetoder och skapa goda pedagogiska förutsättningar för språkinläring på ett verkningsfullt sätt, menar författarna vidare. Enligt Einarsson (2009) tar det olika lång tid att lära sig ett andraspråk och är beroende på individ och sammanhang. Detta är en viktig förutsättning för en lärare att känna till i samband med undervisning av elever som är invandrare eller har föräldrar som talar ett annat modersmål än svenska. Det kan ta mycket längre tid för dessa elever att lära sig språket än för den som har det svenska språket som sitt modersmål. Man kan inte bygga vidare på en utbyggnad av språket om man inte har utvecklat en bas, vilket även kan vara fallet om man har en bas men ingen utbyggnad. Einarsson hävdar vidare att läraren ibland blir vilseledd av att eleverna pratar flytande svenska, men i grunden handlar det endast om ytlig svenska, eftersom basen inte är tillräckligt utvecklad. Detta upptäcks först när mer avancerad kunskap krävs. Det är därför viktigt enligt Einarsson, att läraren ständigt gör tester, diagnoser, arbetar formativt och tillsammans med andra lärare.

Enligt Gibbons (2013) kan undervisningen för flerspråkiga elever se ut på olika sätt. Hon betonar särskilt två sätt att se på inläringen. Det första sättet för inläring innebär att förhållandet som finns mellan elever och lärare ser ut som ett förhållande mellan sändare och mottagare. Där utgör språket ett medel för att förmedla

kunskaper. I det andra sättet kan man se att språkinläring bidrar till att eleverna är i centrum i undervisningsprocesserna. Detta bidrar till att undervisningen går ut på att inte bara att ta emot information, utan även ställa frågor och reflektera över sina tankar. Gibbons beskriver vidare hur de två inläringssätten finns i skolan och kan vara otillräckliga för flerspråkiga elever, detta eftersom båda inlärningsprocesserna har en individualistisk syn på inläring. Elever som har ett annat modersmål än svenska är i behov av ett mer kollektivt synsätt, där de har möjlighet till samspel med andra för att kunna behärska språket och kunna vara delaktiga i samhället samt i den egna inlärningsprocessen.

2.6 Det viktiga modersmålet och modersmålsundervisningen

Gibbons (2013) hävdar att elevernas språkutveckling kring det nya språket är beroende av den språkförmåga som eleverna har för sitt modersmål. När elever har haft goda utgångspunkter från starten, kommer dessutom deras språkutveckling stärkas ytterligare när de lär sig det nya språket. Enligt Thomas och Collier (2002) har studier visat att ju mer eleverna stärker sina tankar och kunskaper i det första språket på en ålderspassand nivå, desto fortare kan de åstadkomma förbättringar i det andra språket. Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) i sin tur belyser hur modersmålsundervisning hjälper elever att utveckla sina kunskaper på sitt modersmål och att få en kraftfull självkänsla samt gynnar elevers utveckling till två kulturella identiteter. Genom de kunskaper som elever har om sitt modersmål och sin kultur utvecklar de också sin identitet, eftersom språk är en kraftfull del av identiteten och kulturen. När barn börjar förskolan/skolan utvecklar de en ny identitet med hjälp av det svenska språket. När eleverna utvecklar både första- och andraspråket samtidigt, kan de visa identiteten i båda kulturerna. Enligt Hyltenstam och Lindberg (2013) är det betydelsefullt att eleverna får tillgång till en miljö där båda första- och andraspråket stimuleras och värderas högt.

2.7 Flerspråkighet och skolans goda framsteg

Den största studien i USA om flerspråkiga elevers skolframgång har gjorts av Thomas och Collier (2002). Tanken bakom denna studie var att forskarna tidigare trodde att flerspråkighet påverkar elevernas studieresultat. För att undersöka detta följde Thomas och Collier ca 42 000 elever med annat modersmål än engelska under 12 år. Resultaten av denna studie introducerades i Thomas och Collier rapport som kom ut 2002 och som visade att de elever som till och med årskurs sex hade fått undervisning i både engelska och sitt modersmål klarade sig med bättre resultat än eleverna som hade engelska som modersmål och endast fick sin undervisning på engelska. Thomas och Collier bekräftade att det tog 7 till 10 år för eleverna som aldrig fått undervisning på sitt modersmål att ta till sig det kunskapsrelaterade språket för att vara på samma språkliga utvecklingsläge som de infödda. Dock konstaterade de att det för elever som hade tillgång till undervisning på sitt modersmål, endast tog 4 till 7 år för att uppnå språknivå som infödda elever. Genom detta fick man se att de elever som blev bemötta som flerspråkiga fick ett gott resultat på både första- och andraspråket samt att eleverna upplevde trygghet. Detta berodde på att de hamnade i en stödjande sociokulturell miljö där deras kunskaper och modersmål fick plats och utnyttjades effektivt i undervisning. En viktig slutsats som Thomas och Collier drog är att det är viktigt att eleverna får chansen att utveckla sitt tänkande och lärande på sitt förstaspråk samtidigt med andraspråket under de ca 5-6 första skolåren. Anledningen är att detta bidrar till att eleverna når en nivå där de utvecklas språkligt och kunskapsmässigt i båda språken, när de kommer fram till de sista skolåren.

2.8 Modersmålsundervisnings betydelse

En mer avgränsad studie än Thomas och Colliers studie gjordes av Hill (1996). Hill utförde i sin studie intervjuer med 42 gymnasieelever från olika stadsdelar i Göteborg. Syftet bakom Hills undersökning handlade om att undersöka sambandet mellan tvåspråkiga elevers deltagande i modersmålsundervisning från förskolan till gymnasiet och deras inverkan på skolresultatet. Resultatet av denna undersökning var varierande. Hill klassificerade eleverna i tre olika grupper, nämligen en grupp med tidiga avbrott, en med sena avbrott och gruppen utan avbrott i sin modersmålsundervisning. I gruppen med tidiga avbrott hade eleverna modersmålsundervisning från förskolan men hade sedan ett uppehåll i modersmålsundervisningen före årskurs fem. I gruppen med sena avbrott deltog eleverna i modersmålsundervisningen från förskolan men gjorde uppehåll någon gång mellan årskurs fem och gymnasiet. Eleverna som deltog i modersmålsundervisningen under hela skoltiden utan att göra uppehåll i gruppen utan avbrott hamnade som tidigare nämnts i den tredje gruppen.

Resultat av denna undersökning visar att modersmålsundervisningen i hög grad har stor betydelse för elevernas goda framsteg i skolan. De elever som hade framgång i skolan var just de som deltog i modersmålsundervisningen utan avbrott. Dessa elever hade goda resultat i svenska, engelska och matematik och alltså inte bara i första språket. Hill (1996) betonar även att man samtidigt inte kan hävda att det bara är de som har haft modersmålsundervisning utan uppehåll som klarar sig bäst i skolans undervisning. Det finns självklart andra faktorer som kan ha påverkat och varit avgörande så om den allmänna studiebegåvningen och det stöd och hjälp som eleverna fått hemma.

2.9 Jämförelse mellan olika undervisningsmodeller

När det gäller jämförelser mellan olika undervisningsmodeller har Tuomela (2001) undersökt tre undervisningsmodeller i en undersökning för att jämföra elevernas tvåspråkiga utveckling. I denna undersökning deltog 180 tvåspråkiga sverigefinska elever. Undervisningen i denna studie förekom enligt olika modeller. Den ena modellen utgjordes av en svensk klass med modersmålsundervisning, den andra var en tvåspråkig klass och den tredje en friskola med tvåspråkig undervisning. Tuomela sammanställde konsekvenserna av undervisningen av enspråkiga finska och svenska elever. Syftet med denna studie av olika undervisningsmodeller var att undersöka om ett välutvecklat modersmål påverkar andraspråksinlärning och - utveckling.

Resultatet av Tuomela studie kan sammanfattningsvis summeras i följande punkter:

- I en tvåspråkig klass eller friskola finns inga större skillnader mellan eleverna, vare sig det gäller finska eller svenska.
- Inga större skillnader i svenska mellan sverigefinska elever i svensk klass och enspråkiga svenska elever.
- Elever i en svenskspråkig klass har mer välutvecklad svenska i tal och skrift än elever i de tvåspråkiga modellerna.
- Elever i de tvåspråkiga modellerna har bättre finska i tal och skrift än elever i svensk klass.
- Trots att finska är modersmål och används i familjen är elever i svenska skolan bättre i svenska än i finska.

Tuomelas (2001) undersökningsmodell visade att det inte är nödvändigt att ha ett välutvecklat modersmål för att bli bra på svenska, utan man bör i stället gynna båda språken från starten och inte vänta med det ena språket. Tuomela påvisar även att de elever som kommer till skolan med inga eller otillräckliga kunskaper i svenska språket främjas och stöds av en tvåspråkig undervisningsmodell.

3. Metod

3.1 Forskningsstrategi

Jag har valt att använda mig av kvalitativ forskning, eftersom jag vill undersöka tre grundskollärares uppfattningar av och arbetssätt med flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling. Enligt Stukat (2011) är syftet med kvalitativ forskning att identifiera uppfattningar och förklara variationer av uppfattningar för att utforska egenskaper hos något fenomen. Jag har valt semi- strukturerade intervjuer och observationer som forskningsstrategi. Enligt Denscombe (2009) ger semi- strukturerade intervjuer mer fördjupande information för det ämnesområde man arbetar med. Jag intervjuade en klasslärare, en modersmåls lärare samt en lärare i svenska som andraspråk i årskurs 1-3. Efter intervjun med klassläraren observerade jag hennes två lektioner för att få en mer tydlig bild av hennes arbetssätt och verksamheten i praktiken i ett flerspråkigt klassrum. Enligt Stukat (2011) är observationer det lämpligaste sättet att ta reda på vad individer gör, inte vad de säger. Därför bör man inte nöja sig med att endast lyssna på det informanterna säger utan det kan vara mer lämpligt att också observera och anteckna sina iakttagelser för att sedan kunna dra slutsatser av observationerna.

3.2 Datainsamlingsmetod

3.2.1 Intervju

Som tidigare nämnts har jag använt mig av semi- strukturerade intervjuer för att kunna ställa följdfrågor till informanterna för att få en mer fördjupad bild av resultat. Detta innebär, enligt Denscombe (2009), att intervjuaren får en inblick i människors erfarenheter, åsikter, uppfattningar och känslor inom det aktuella ämnesområdet. Jag har även spelat in intervjuerna för att inte tappa den röda tråden och kunna koncentrera mig på informanterna och för att också efteråt kunna lyssna på intervjuerna igen. Denscombe (2009) belyser att det är viktigt att man antecknar eller spelar in det som sägs i samband med intervjun. Detta på grund av att intervjuaren måste vara uppmärksam, visa intresse och ha kontroll.

3.2.2 Observation

Jag har gjort två observationer i årskurs tre, för att se hur läraren arbetar med de elever som har ett annat modersmål än svenska i en helklass. Jag riktade min uppmärksamhet på lärarens arbetssätt och vilka arbetsformer läraren använder för att anpassa sin undervisning till eleverna. Stukat (2011) framhåller att när man gör observationer räcker det inte att bara att titta, lyssna och anteckna utan som observatör ska man vara särskilt uppmärksam på ett område som kan lyftas fram och studeras. Jag gjorde ett noggrant urval innan observationerna, för att kunna fokusera på det område som ska observeras. Bjørndal (2007) påpekar att man inte ska observera allt utan försöka göra ett noggrant urval och avgränsa det som ska observeras, för att sedan kunna organisera informationen.

3.2.3 Observationsschema

Jag har utgått från de väsentliga och möjliga delarna som går att studera med hjälp av ett observationsschema för att synliggöra observationen. Jag har bearbetat mitt observationsschema med hjälp av fyra spalter, nämligen årskurs, arbetssätt utfört/utnyttjas och kommentarer. Vid användning av ett arbetssätt sätts en markering i spalten ” utfört/utnyttjas ” vid respektive arbetssätt. I spalten ”kommentarer” skrivs korta kommentarer som ska användas som stöd vid sammanställningen, se bilaga (4). Denscombe (2009) beskriver att det är viktigt att ha ett antal punkter i schemat. Dock ska man tänka på att inte ta med allt utan det är grundläggande att fokusera på ett antal viktiga, påtagliga, fullständiga och mest relevanta punkter i schemat.

3.3 Urval

Mina intervjuer och observationer gjordes på en mångkulturellskola där upp till 85 % av elever är flerspråkiga. Min undersökning inriktade sig på årskurs 1-3. Som tidigare nämnts har jag i min undersökning intervjuat en klasslärare, en lärare i svenska som andraspråk och en modersmållärare. Klassläraren är utbildad grundskollärare i årskurs 1-3 och har arbetat som klasslärare i 22 år. Läraren i svenska som andraspråk är grundskollärare i årskurs 1-3, utbildad i svenska som andraspråk och har arbetat som lärare i svenska som andraspråk i sex år. Modersmålläraren har gymnasieutbildning från sitt hemland. Dessutom har denna lärare i Sverige läst kurser på högskolan kring flerspråkiga elevers språkutveckling och hon har vidare arbetat i fjorton år som modersmållärare från årskurs 1-3. Hon undervisar i arabiska och kurdiska.

3.3.1 Genomförande

Urvalet av informanterna grundar sig på såväl ett subjektivt urval som ett bekvämlighetsurval (Denscombe, 2009). Jag hade kännedom om ett antal lärare vars åsikter ansågs kunna vara relevanta för studien och kontaktade dessa för att se om det fanns något intresse i att delta i studien. Jag upplyste informanterna om syftet med min studie och att undersökningen skulle bli en del av min uppsats. Jag frågade om jag fick spela in intervjun för att sedan transkribera resultatet av de frågor som jag ställer, vilket jag också fick. Därefter fick informanterna bestämma tid och plats för genomförande av intervjuerna och observationerna och jag anpassade mig efter informanternas önskemål. Intervjun utfördes enskilt med lärarna i deras klassrum. Innan intervjun fick lärarna lite tid på sig att tänka genom intervjufrågorna och ta del av de forskningsetiska reglerna. Intervjuerna genomfördes inte under endast en dag utan under två olika dagar. Intervjun med klassläraren genomfördes i klassrummet en eftermiddag och varade i 60 minuter. Intervjun med läraren i svenska som andraspråk genomfördes också samma dag på eftermiddagen och varade i 60 minuter. Intervjun med modersmålläraren genomfördes en annan dag på eftermiddagen i hennes rum och varade i 50 minuter. De valda tidpunkterna för intervjuerna passade bra i förhållande till situationen, vilket ledde till att ett enligt min mening gott samtal kunde genomföras mellan mig och informanterna. Informanterna hade gott om tid att diskutera frågorna jag ställde. Att spela in intervjun var framgångsrikt eftersom jag fick möjlighet att fokusera på själva situationen.

3.4 Databearbetning och analysmetod

Efter att jag hade genomfört mina intervjuer transkriberade jag dem. Jag tog del av de mest betydelsefulla och intressanta delarna från varje intervju som jag

genomförde. Denscombe (2009) beskriver att forskaren måste använda sig av de delar av data som är mer väsentliga än de andra, eftersom betydelsefulla data har betydelse för den framväxande undersökningen. För att undersöka data som jag insamlat utifrån intervjuerna valde jag att dela resultatet i tre olika kategorier med underrubriker. De kategorier som jag delade in resultatet i var följande:

- Lärarens syn på språkutveckling
  - Lärarnas uppfattningar och reflektioner kring språkutveckling
  - Bas och utbyggnads betydelse för elevers språkutveckling
- Språkutvecklande arbetssätt
  - Lärarnas samarbete
  - Modersmåls betydelse och kulturella olikheter
  - Svenska som andraspråk, hinder och möjligheter
- Lärarens uppfattningar kring olika inlärningsmöjligheter för flerspråkiga elevers språkutveckling
  - Stöttning
  - Högläsning
  - Skönlitteratur
  - Grupparbete

I resultatdelen analyserade jag sedan hur dessa kategorier gick att koppla till studiens frågeställningar och syfte. När det gäller analysen och diskussionen gjorde jag en jämförelse mellan informanternas utsagor och kopplade sedan dessa till den aktuella litteraturen för studien.

Vid observationerna användes ett observationsschema, se bilaga (4), för att kombinera de olika arbetsformerna som utnyttjades under lektionerna. I observationsschemat tog jag del av de relevanta och möjliga delarna som gick att observera. Vid observationstillfällena fokuserade jag på det område som var väsentligt för denna studie.

3.5 Reliabilitet och validitet

Enligt Stukat(2011) kan reliabilitet tolkas som tillförlitlighet och innebär hur bra kvalitén på mätinstrument är, man mäter alltså det som man har tänkt mäta. Validiteten kan tolkas som trovärdighet, vilket innebär att undersökningen mäter, identifierar och observerar om mätinstrumentet är ett möjligt sätt för den utredningen som ska genomföras. I en kvalitativ forskning är det inte lätt att få syn på om undersökningen har hög eller låg reliabilitet och validitet. I en undersökning av kvalitativ intervjuer kan det finnas många reliabilitetsbrister, så som yttre störningar som gör att reliabilitet blir låg, felförklaring av frågor och svar, felskrivningar eller felräkningar vid bearbetning av svaren. Enligt Denscombe (2009) är det viktigt att kontrollera kvalitativ forskning eftersom reliabiliteten kan ha en mängd brister, detta för att en forskare måste bevisa att slutsatsen i forskningsprocessen är korrekta och trovärdiga. Om forskaren inte har någon kontroll, kommer forskningen ha brister på grund av att den saknar trovärdighet. Trovärdighet är väsentligt för all forskning, oberoende av om den är kvalitativ eller kvantitativ.

Gällande studiens validitet, betraktar jag den som god. Jag har undersökt det som var avsett att undersöka. För att kunna göra trovärdiga data har jag använt mig av både

intervjuer och observationer. Innan intervjuerna såg jag till att vara ordentligt insatt och påläst i ämnet. Jag analyserade intervjufrågorna före intervjuerna och kontrollerade att de följde syftet för studien. I samtliga intervjuer fick respondenterna möjlighet att utveckla, tillägga eller ändra sina svar, för att öka sanningsenligheten och undvika feltolkningar. Jag var noga med följdfrågor för att bekräfta att jag uppfattat svaren korrekt.

Observationerna gav mig stöd för min undersökning eftersom det kan hända att intervjupersonerna inte talar sanning av någon anledning och det kan vara bra att observera aspekterna på närmare håll vid observationen. Stukat (2011) uttrycker vikten av observationer som kan vara lämpligast när man vill ta reda på vad människorna gör och inte bara vad de säger. Genom detta fick jag bättre underlag för analysen av resultat. För att öka validiteten ytterligare borde jag däremot ha utfört flera observationer och intervjuer i varje klass.

3.6 Etiska aspekter

I studien har hänsyn tagits till de fyra allmänna huvudkraven inom individskyddskravet. Dessa är: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet (2002)). Nedan följer en kort redogörelse för hur dessa forskningsetiska principer har beaktats i studien.

Jag har informerat deltagarna om undersökningsuppgifterna och vilka regler som gäller för deras deltagande. Därmed har jag meddelat att deltagarna är frivilliga att avbryta sin delaktighet. Deltagarna hade rätt att bestämma om hur länge och på vilka villkor de ville delta samt avbryta sin medverkan utan att behöva acceptera negativa konsekvenser. Jag utgick från att undersökningen skulle innehålla rimlig information och kompetens som är anpassad till deltagarna. Jag fick tillstånd från läraren att observera klassen. Den information som deltagarna har delat med sig ska inte utnyttjas och lånas ut till någon annan utan får endast användas för forskningsändamål.

4. Resultat

Här nedan presenteras resultatet av mina tre intervjuer med klassläraren, svenska som andraspråksläraren och modersmålsläraren. Resultatet kommer att redovisas under olika rubriker som kommer att lyfta de mest väsentliga delarna av intervjuerna.

4.1 Lärarnas syn på språkutveckling

4.1.1 Lärarnas uppfattningar och reflektioner kring språkutveckling

Alla tre informanterna betonar att språkutvecklingen är beroende av hur långt man har kommit i sin språkutveckling på sitt förstaspråk, vilket hänger ihop med hur det fungerar att utveckla andraspråket. Enligt läraren i svenska som andraspråk blir det lättare med andraspråket om man har ett välutvecklat förstaspråk. Om förstaspråket inte är välutvecklat blir det svårare på båda språken. Modersmålslärare påpekar att elever som är duktiga på sitt modersmål är lika duktiga när det gäller inläringen av andraspråket, eftersom förstaspråket som barnet lär sig är som ett redskap för att uttrycka tankar och känslor. Klassläraren förklarar:

Om eleverna har utvecklat sitt modersmål kan de förklara och översätta när de ska lära sig ett nytt språk, nya ord och begrepp. Om man har ord och begrepp på sitt modersmål blir det lättare att lära sig ord och begrepp i det nya språket.

Klassläraren poängterar även att elever som ska lära sig det svenska språket är i behov av en miljö där de hör mycket svenska, där de har tillgång till språkutvecklande undervisning i alla ämnen och tillgång till olika språkstöd. Dessutom behöver de hjälp och olika resurser för att de ska känna sig trygga i lärandet, ha lust att lära sig och utveckla sitt språk på bästa möjliga sätt. Klassläraren berättar även att det behövs kompetenser bland lärarna när det gäller svenska språket, behöver läsa mycket för eleverna, få stöd och hjälp av modersmålslärare och studieverkstan för att kunna utveckla svenska språket och även kunskapen hos flerspråkiga eleven. Detta för att flerspråkiga elever är i behov av att samspela med andra i skolan för att kunna gå vidare i sin utveckling och kunna använda språket på olika sätt som t.ex. att prata, lyssna, skriva och läsa.

4.1.2 Bas och utbyggnads betydelse för elevers språkutveckling

Läraren i svenska som andraspråk anser att om man tar hänsyn till basen kan man säga att de elever som har ett annat modersmål än svenska inte har en utvecklad bas när de börjar skolan och det gäller speciellt de elever som inte har gått i en svensk förskola. När eleverna är i den lilla gruppen, dvs. i svenska som andraspråk undervisningen, är det lättare för dem att ställa frågor och prata kring ord, vilket kanske är de ord som de övriga i klassen redan känner till och förstår. Eleverna får också ett större utrymme för att kunna vara delaktiga och få fler möjligheter till interaktioner. Svenska som andraspråk lärare betonar:

Det man måste tänka på är att basen tar sin tid att bygga upp. Därför är det viktigt att eleverna får undervisning i svenska som andra språk för att de ska få möjligheter att utveckla basen och övervinna sina svårigheter med hjälp av specifika arbetsformer.

Svenska som andraspråkläraren berättar att det även kan vara som så att de elever som har ett ganska stort ordförråd kan dölja att de inte förstår den egentliga innebörden av orden de använder. Man kan även vilseledas av att uttalet är felfritt. Läraren i svenska som andraspråk framhåller:

Det är viktigt att försöka komma nära eleverna, försöka förstå vad de kan och vad de redan vet. Då kan man som lärare hitta den rätta nivån. Utmaningen är just att hitta rätt nivå. Vi arbetar i mindre grupper med flerspråkiga elever och samarbetar med varandra i arbetslaget för då blir det lättare att försöka hitta rätt nivå.

Enligt klassläraren och läraren i svenska som andraspråk får nivån inte vara för svår, eftersom det kan innebära att eleverna inte förstår. Dock får den inte heller vara för enkel för då kan eleverna bli uttråkade och omotiverade.

Läraren i svenska som andraspråk berättar även att eftersom man arbetar med olika teman, arbetar man ofta med ord som har med utbyggnaden att göra. Som lärare måste man vara väldigt tydlig, förklara orden och ge eleverna möjlighet att använda dem. Använder man inte det man lär sig försvinner det med tiden. Därför är det viktigt att eleverna får tillfälle att använda de nya orden och begreppen i olika kontexter, menar hon.

4.2 Språkutvecklande arbetssätt

4.2.1 Lärarnas samarbete

Klassläraren och läraren i svenska som andraspråk berättar att de använder sig av olika arbetsformer och olika material, enklare och svårare, beroende på vilken nivå eleverna ligger på. Ibland förenklar de tillsammans materialet till de elever som inte har kommit långt i det svenska språket. Informanterna säger att de elever som inte har kommit långt får samma uppgifter som de andra eleverna, men att uppgifterna som de får är mycket förenklade. Klassläraren framhåller:

... vi har t.ex. en läsebok där jag och svenska som andraspråk läraren brukar turas om att plocka ut texter ifrån och förenkla dem för att få eleverna att hänga med i handlingen.

Klassläraren och modersmålsläraren berättar att de är i samspel med varandra, för att ta reda på elevernas språkinlärning och språkutveckling på sitt första- och andraspråk. De tar även reda på var svårigheterna ligger i båda språken, som t.ex. om eleverna är svaga i språket eller i sin inlärning. Informanterna beskriver sitt samarbete på detta sätt:

Modersmålsläraren informerar om elevens ordförråd, hur läsningen och skrivningen fungerar och om eleven kan räkna på sitt modersmål. Om eleverna inte har grunden för sitt eget språk så vet jag också att det är svårt att komma med ord och begrepp på svenska, vilket betyder att eleven har svårigheter i inlärningen, klassläraren.

Jag frågar klasslärarna vilka arbetsformer de använder i svenskan, vilka teman de arbetar med osv. och försöker gå samma väg som de gör. Detta gör att det blir mycket roligare för eleverna eftersom det väcker deras lust och intresse till att lära sig och utveckla både första och andra språket, modersmålsläraren.

Svenska som andraspråksläraren betonar att hennes samarbete med modersmålslärarna går ut på att hen delar med sig till modersmålslärarna av lokalpedagogiska planeringar och vilka ämnesområden som eleverna ska lära sig i de ordinarie klasserna, detta för att modersmålslärarna ska ha möjlighet att ta upp samma temaområden på modersmålet. Läraren i svenska som andraspråk förklarar:

Jag önskar att samarbetet var ännu större eftersom språken hör ihop. Det blir mycket enklare att lära sig det ena språket om man får höra samma saker på det andra.

Samma lärare poängterar även att samarbetet med klasslärarna och modersmålslärarna är avgörande för elevernas språkutveckling och språkinlärning, eftersom samarbetet främjar elevernas förståelse och undervisningen därmed får en rödtråd.

4.2.2 Modersmåls betydelse och kulturella olikheter

Modersmålsläraren säger att hon i sin undervisning lyfter fram elevernas olika intressen och anpassar undervisningen efter deras olika behov. Hon visar även respekt, förståelse och öppenhet till elevernas kulturer och språk. Detta genom att ge eleverna möjligheter att berätta om deras kulturer, högtider, länder, samhällen och språk. Genom detta stärks elevernas identitet och de får en känsla av att bevara sitt språk och sin kulturella bakgrund. Modersmålsläraren framhåller:

Genom de kunskaper och erfarenheter som eleverna har från sin kultur och sitt språk utvecklar de sin identitet och samtidigt utvecklar de en ny identitet med hjälp av det svenska språket och den svenska kulturen.

Klassläraren talar om att hon ibland känner vissa svårigheter på grund av antalet kulturer i klassrummet. Hon säger att det ibland är svårt att inkludera alla kulturer i undervisningen, eftersom det är flera olika kulturer och traditioner som möts. Hon gör sitt bästa för att anknyta elevernas liv till undervisningen. Dock går den största delen av undervisningen till att prata om den svenska kulturen, vilket leder till att hon möter vissa svårigheter när det gäller att inkludera alla kulturer. Klassläraren säger att hon försöker så gott hon kan för att lyckas med det.

4.2.3 Svenska som andraspråk, hinder och möjligheter

Klassläraren berättar att eftersom alla elever i klassen är flerspråkiga, vilket gör att språket lyfts ännu mer för de elever som inte riktigt har grunden och är svaga. Vidare säger klassläraren att hon individualiserar undervisningen efter varje elevs behov och förutsättningar. Detta gör hon med hjälp av studieverkstad, språkverkstad och svenska som andraspråk. Hon säger att de tillsammans planerar hur de ska göra, för att anpassa undervisningen till alla. Hon talar även om att det finns varierande nivåer i klasserna, eftersom några kan bättre svenska än andra. Detta gör att hon måste använda allt som går att använda för att få eleverna att förstå. Exempel på arbetsformerna är att rita, prata enkelt och vara tydlig med information, instruktion, följa begrep och läsförståelse samt förklara mycket med tanke på dessa elever. Klassläraren berättar:

Ibland måste man vara en teaterapa och våga bjuda på sig själv för att kunna förklara saker och ting som man inte kan göra med ord.

Klassläraren berättar vidare att hon är medveten om att det inte är svenska elever som hon undervisar, utan elever som har ett annat modersmål än svenska. Därför tänker hon igenom arbetsområdet och förbereder sig på ett helt annat sätt. Klassläraren förklarar:

Vi har en läsebok som är indelad i olika kapitel och innan vi börjar med ett nytt kapitel måste jag förbereda mig innan jag läser för eleverna. Detta för att jag måste tänka igenom vilka ord som kan vara svåra för eleverna att förstå, så att vi tillsammans kan prata runt dessa ord och sätta in de i olika kontexter.

Läraren i svenska som andraspråk talar om att hon försöker kontakta klasslärarna för att höra vad som ska hända under lektionerna och vilka arbetsområden de ska arbeta med. Detta för att hon vill veta vad som ska hända under lektionerna så att hon kan anpassa sig efter situationen. Hon finns ofta med i ordinarie lektioner och kanske på en genomgång, film osv. Därefter går hon iväg med eleverna och har själva undervisningen, dvs. undervisning i svenska som andraspråk. Den hon ser eller hör när hon är med i de ordinarie lektionerna knyter hon an till det läraren berättar och vad filmen visar. Därefter ställer hon frågor som eleverna diskuterar. Läraren i svenska som andraspråk säger att hon arbetar på ett konkret sätt i undervisningen i svenska som andraspråk, detta genom att t.ex. använda en dator för att ta fram bilder, om hon inte har saker i klassrummet som hon kan använda för att visa vad det är hon försöker meddela. Läraren i svenska som andraspråk berättar:

Jag gör undervisningen i svenska som andraspråk på samma innehåll som på lektionerna inne i klassrummet men jag använder de

arbetsformer som är anpassade till svenska som andraspråk, försöker lyfta språket och vara tydligare, förklara mer och stötta mer.

4.3 Lärarnas uppfattningar kring olika inlärningsmöjligheter

4.3.1 Stöttning

Alla tre informanterna berättar att det är viktigt att stötta flerspråkiga elever på många olika sätt för att de ska uppnå målen och för att de med tiden ska kunna klara sig på egen hand och ta ansvar för sin egen inlärningsprocess. Svenska som andraspråksläraren framhåller:

När jag stöttar eleverna tänker jag på Vygotskij. Då gäller det alltså att hitta den närmaste utvecklingszonen för att eleverna ska bli utmanade men klara av det med hjälp av stöttning och sedan klara av det på egen hand så att man kan gå vidare till nya utmaningar.

Informanterna poängterar vidare att det är viktigt att tänka igenom sin undervisning extra mycket när det gäller de elever som har ett annat modersmål än svenska. Detta genom att tala tydligt, långsamt, stanna upp och fråga eleverna om de har förstått samt genom att visa bilder och försöka hjälpa eleverna att berätta om dem. Klassläraren betonar också att det är viktigt att stötta eleverna genom att konkretisera mycket, skriva alla stödord och instruktioner på tavlan, anknyta till tidigare lektioner, visa bilder igen och ge sammanhang. Läraren i svenska som andraspråk säger i sin tur att man kan stötta eleverna genom att ge dem mycket stimulans och låta dem svara på frågor som man tror att de kan, detta för att självtillit byggs upp och elevens status i gruppen höjs. Vidare hävdar läraren i svenska som andraspråk att det är viktigt att stötta eleverna genom att visa dem väldigt mycket hur de ska göra och bygga upp deras ordförråd.

4.3.2 Högläsning

Alla tre informanterna betonar att högläsning påverkar språkutvecklingen. Enligt klassläraren är det en annan sak att läsa högt än att läsa tyst, eftersom högläsning gör att eleverna hör hur man uttalar orden, hör orden på ett annat sätt, hör hur de själva läser och hur andra läser. Läraren i svenska som andraspråk betonar att när eleverna läser högt och när de hör när andra läser, lär de sig höra prosodin och melodin i språket. Dessutom fastnar orden bättre. Modersmålsläraren anser även att det är viktigt att läsa högt på sitt modersmål, eftersom det finns många flerspråkiga elever som inte kan läsa och skriva på sitt modersmål, utan bara kan talspråket. Att läsa högt för eleverna på sitt modersmål och låta dem läsa högt för varandra bidrar till att elevernas skriftspråk, ordförråd och språkkänsla växer och blir bredare.

4.3.3 Skönlitteratur

Alla tre informanterna berättar att genom att ge eleverna möjligheter att läsa skönlitteratur får dessa möta olika texter och bilder, vilket bidrar till att de utvecklar sitt språk på olika sätt och i olika sammanhang. Eleverna lär sig många nya ord och begrepp som leder till ett ökat ordförråd. Enligt modersmålsläraren lär sig eleverna mycket om den svenska kulturen, det svenska samhället och världen i stort via skönlitterär läsning. Att läsa skönlitteratur på sitt modersmål bidrar dessutom till att eleverna börjar känna till vad de har för böcker, dikter, högtider, noveller, kultur, drama osv. och kan jämföra med svensk kultur, svenska dikter och svenska högtider. Då blir elever ägare till två olika kulturer dvs. sitt hemlands kultur och den svenska kulturen.

Klassläraren påpekar att de flesta flerspråkiga eleverna inte har kontakt med skönlitteratur i det svenska språket. Därför är det viktigt att motivera eleverna och fånga deras uppmärksamhet tidigt. Samtidigt betonar klassläraren att när eleverna har lärt sig språket är det viktigt som lärare att ge eleverna svårare böcker, eftersom eleverna då kommer längre och språket blir rikare.

4.3.4 Grupparbete

Att grupparbete ger eleverna möjligheter till att samspela med varandra och vara delaktiga i sina inlärningsprocesser är något som samtliga tre informanter betonar. Klassläraren och läraren i svenska som andraspråk berättar att grupparbete är väsentligt för elevers språkutveckling och speciellt för de elever som har ett annat modersmål än svenska, detta för att eleverna på så sätt hör språket från olika individer som finns i gruppen som delar med sig av sina tankar, idéer och kunskaper samt att de tillsammans löser olika problem genom grupparbete. Klassläraren påpekar också att genom grupparbete lär sig eleverna att ta mer ansvar redan när de är små. Eleverna tar det väldigt seriöst och vill göra ett bra jobb. Modersmålläraren berättar:

När eleverna är i kontakt med andra utvecklar de sitt tänkande, lärande och språket på ett bredare och djupare sätt.

4.4 Observationsresultat

Här nedan presenterar jag resultatet av mina två observationer i årskurs tre. Första observationen gjordes på en lektion i svenska och den andra på en NO-lektion. Klassen bestod av 17 elever och alla var flerspråkiga. Under det första observationstillfället var bara elva elever närvarande, detta eftersom fyra av dem hade undervisning i svenska som andraspråk. Jag utarbetade observationerna genom att göra ett noggrant urval med hjälp av observationsschemat, se bilaga (4), innan observationsgenomgången. Detta för att kunna fokusera på det område som ska observeras när det gäller lärarens arbetssätt. Nedan beskriver och diskuterar jag lärarnas arbetssätt med utgångspunkt i observationerna.

4.4.1 Observation 1

4.4.1.1 Lärarens arbetssätt- Högläsning och att skriva en bokrecension

Det första observationstillfället gjordes under en lektion i svenska. Under denna lektion var en resurslärare med i klassen, för att hjälpa klassläraren i klassrummet och även eleverna. Denna lektion handlade om högläsning och om att skriva en bokrecension. Klassläraren skrev upp på tavlan läsebokens namn, sidnummer och namn på kapitlet som de skulle läsa under lektionen. Hon skrev även upp instruktioner för hur man skriver en bokrecension på tavlan. Läraren berättade för eleverna att de först skulle läsa det nya kapitlet och sedan skriva en bokrecension om boken de hade lånat från biblioteket. Hon berättade att det inför det nationella provet är viktigt att veta hur man skriver en bokrecension.

Vid högläsning började klassläraren att läsa högt för alla. Medan hon läste stannade hon upp och skrev de svåra orden som fanns i texten på tavlan. Därefter frågade hon eleverna om betydelsen av orden, t.ex. *"om det är någon som luktar pest, hur luktar det då?"*. Ingen av eleverna kunde förklara vad som menades med meningen. Läraren försökte använda kroppsspråk för att förklara ordet och därefter svarade en elev att det innebär att det luktar "äckligt". Läraren berättade för dem att pest också är en sjukdom. Kapitlet var helt nytt och många ord var nya, därför var det svårt för

eleverna att kunna förklara och resonera kring innehållet. För att hjälpa eleverna använde läraren olika metoder som till exempel figurer, kroppen och bilder. Det fanns även andra föremål i klassen som läraren använde som hjälpmedel.

Efter att läraren läst högt, fick varje elev träna högläsning och läsa upp en bit från texten. Samtidigt frågade läraren om de orden som hon visste/trodde att eleverna inte kunde. Därefter berättade läraren för eleverna att de skulle skriva alla de orden som hon har skrivit på tavlan i sina "veckans ordbok". Det nya kapitlet och de nya orden som hon hade skrivit på tavlan skulle bli läs-läxa till veckan därpå.

Vid högläsning använde läraren språket som metod, detta genom att läsa tydligt på en nivå som var passande för eleverna. Eftersom några av dem inte kunde läsa flytande, fick de försöka läsa och resonera kring orden. Läraren använde konkret material genom att resonera tillsammans med eleverna kring bilderna som fanns i kapitlet.

Efter högläsningen frågade läraren eleverna om de hade läst klart böckerna som de hade lånat från skolans bibliotek. Nu var det nämligen dags att skriva en bokrecension. Läraren hade skrivit upp instruktioner på tavlan om hur man skriver en bokrecension och hen förklarade för eleverna steg för steg. Först skulle man ange bokens författare. Läraren tog fram en bok för att tydliggöra för eleverna var författarens namn brukar stå. Sedan berättade hon att eleverna skulle skriva en titel där bokens namn framgår. Läraren påminde eleverna om att de skulle tänka på handling samt tidsorden såsom sedan, därefter, efter en stund osv. Alla tidsord och begrepp hade läraren skrivit upp på ett stort papper och hängt upp det på vägen vid tavlan. Slutligen delade läraren ut skrivuppgifterna till eleverna för att de skulle börja skriva om sina böcker.

Under tiden som eleverna skrev sin bokrecension, fick fem elever svårt att utföra uppgiften och frågade gång på gång om vad titel och författare innebär. De kunde inte följa instruktionerna. Läraren gick igenom instruktionerna flera gånger och tillsammans med resursläraren hjälpte och stöttade hon eleverna som upplevde vissa svårigheter. Klassläraren berättade för eleverna att de skulle träna mer inför det nationella provet med tanke på att många av dem fortfarande kände sig osäkra.

Vid skrivandet av bokrecensionen var lärarens instruktioner konkreta och korta, detta eftersom läraren skrev upp alla stödord och instruktioner på tavlan samt visade, med t.ex. hjälp av en bok, var författarens namn står. De elever som inte förstod lärarens anvisningar vid första tillfället fick enskilt stöd av klassläraren och resursläraren. Medan läraren gick runt ställde hon också frågor, gav synpunkter på uppgiften och samtalande med eleverna.

4.4.2 Observation 2

4.4.2.1 Lärarens arbetsätt- Genomgång av temat "vatten"

Det andra observationstillfället gjordes på en No-lektion. Även där var läraren i svenska som andraspråk med för att stötta de elever som hade svårt att följa med i undervisningen på grund av språket. Observationstillfället handlade om genomgång av temat "vatten". Klassläraren hade skrivit upp de centrala orden på tavlan, nämligen; kokar, avdunstar, smälter och steltnar. Läraren hade också skrivit upp frågan om vad ett kretslopp är.

Klassläraren startade lektionen med att berätta för eleverna att veckans tema var vatten och att lektionen skulle handla om detta. Läraren ställde frågor om orden som hon skrev upp på tavlan för att värdera elevernas kunskaper och ta reda på om eleverna begrep orden. Frågorna som läraren ställde visas nedan:

1. Vad händer när vatten kokar?
2. Vad händer när vatten som är i fast form smälter?
3. Vad händer när vatten avdunstar?
4. Vad händer när vatten stelnar?

Eftersom eleverna hade arbetat med temat under veckan kunde några delta och enkelt svara på frågorna. Sju av eleverna räckte upp handen och tre av dem kunde ge ett fullständigt svar. Elevernas fullständiga svar visas nedan:

- Vatten stelnar i frysen och blir till is.
- När vatten kokar bildas det vattenånga och då minskar vattnet.
- När solen värmer isen smälter det och blir vatten igen.

Vissa elever kunde inte ge ett fullständigt/korrekt svar och sa:

- Vatten blir sten när det stelnar.
- Vatten blir varmt när det kokar.
- Vatten smälter när vatten avdunstar.

Läraren försökte utveckla det ofullständiga svaret som vissa elever framförde. Detta gjordes genom att läraren ställde reflekterande frågor. Ett exempel visas nedan:

- L: Vad händer när vatten stelnar?
E: Vatten blir sten.
L: Hur blir vattnet till sten?
E: När det blir is.
L: Hur blir vattnet till is?
E: När man ställer vattnet i frysen.

Här märktes det att eleven visste vad ordet stelnar hade för betydelse, men att han inte riktigt visste hur han skulle uttrycka sig med en fullständig mening. Genom att läraren utvecklade elevens svar fick man reda på att han hade kompetensen, men saknade språkkunskaper.

Efter att läraren hade ställt reflekterande frågor kring orden förklarade hon orden djupare genom att rita figurer och visa vad som händer med vattnet under olika processer. Därefter ställde läraren frågan om vad ett kretslopp är. Fyra elever räckte upp handen och två av dem hade svårt att beskriva hur ett kretslopp går till. När läraren märkte att det var många i klassen som inte hade förstätt ordet kretslopp och inte kunde uttrycka sig med tanke på olika ord och begrepp, ritade hon en figur på tavlan om hur ett kretslopp går till. Läraren kom även med olika exempel om solen och vattnet för att förklara för eleverna om hur saker går runt i en cirkel. När läraren förklarade och ritade de olika orden och begreppen och hur ett kretslopp går till, började eleverna förstå hur processen fungerar.

5. Resultatanalys

Under denna rubrik följer en analys av studiens resultat, i förhållande till studiens teoretiska bakgrund. Analysen är indelad i underrubriker, utifrån de områden som framkommit som mest påfallande.

5.1 Lärarnas uppfattningar och reflektioner kring språkutveckling

Det som framkom i resultatet var att lärarnas uppfattningar kring elevernas språkutveckling i andraspråket beror på om eleverna har goda kunskaper i sitt modersmål. Enligt klassläraren blir det lättare att lära sig, förklara och översätta ord och begrepp på det andra språket om eleverna har ord och begrepp på sitt modersmål. Det informanterna berättade kan ha paralleller med Thomas och Colliers (2002) undersökning i USA kring första- och andraspråk och de resultat som där framkom. Den visade att det går fortare att göra framsteg i det andraspråket om elevernas tankar och kunskaper har förstärkts i förstaspråket. Detta kan även knytas till Hills (1996) undersökning i Göteborg, med invandrade elever, som visade att oavbruten modersmålsundervisning har stor betydelse för andraspråksinläring och för skolans goda resultat. Tuomela (2001) betonar i sin undersökning kring jämförelse mellan olika undersökningsmodeller att eleverna bör stödjas och gynnas av tvåspråkiga undervisningsmodeller från början och inte vänta med det ena språket.

Klassläraren säger att man bör tänka på att elever som ska lära sig det svenska språket ska ges stöd i all undervisning och att man dessutom ska se till att de hör mycket svenska. För att förse dem med den bästa möjligheten att utveckla sitt språk bör de därutöver bli motiverade genom att få de resurser och den hjälp som behövs. Detta kan kopplas till Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) som betonar att det inte finns ett bestämt arbetssätt för den språkutvecklande undervisningen utan att det beror på hur den enskilda läraren väljer att planera och ordna undervisningen samt fördela resurserna för att se till att elevernas behov tillgodoses på bästa möjliga sätt.

5.2 Bas och utbyggnads betydelse för elevers språkutveckling

Läraren i svenska som andraspråk lyfter i intervjun fram att det man måste tänka på som lärare är att basen tar sin tid att bygga upp. Därför är det viktigt att eleverna får möjligheter att utveckla basen och övervinna sina svårigheter med hjälp av specifika arbetsformer för att kunna fortsätta på en utbyggnad. Detta är något som kan knytas till Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) som också framhåller att undervisning ska anpassas till elevernas olika behov och förutsättningar. Läraren bör med speciella metoder och pedagogiska förutsättningar förklara, stötta och tydliggöra för eleverna, för att de ska kunna bygga upp ett andraspråk. Läraren i svenska som andraspråk berättar även att eleverna i den lilla gruppen i svenska som andraspråk får fler möjligheter att få svar på sina funderingar, inkluderas i diskussioner och utvecklas med tanke på att de möjligtvis inte känner sig lika trygga i en större grupp där de andra eleverna upplevs som kunnigare. Detta kan knytas till Gibbons (2013) tankegångar där han betonar att flerspråkiga elever är i behov av en undervisning där de har möjligheter att samspela och diskutera med andra för att kunna vara delaktiga i den egna inlärningsprocessen.

Läraren i svenska som andraspråk lyfter även fram att elever som har ett brett ordförråd och pratar flytande kan dölja att de inte förstår det riktiga innehållet på en djupare plan, men att detta inte alltid stämmer. Det är därför viktigt att försöka

komma eleverna nära, försöka förstå vad de kan och vad de redan vet för att hitta rätt nivå, menar läraren. Liknande tankegångar framhålls av Einarsson (2009) som talar om att elever med flytande svenska kan vilseleda läraren att tro att de behärskar språket, när det i själva verket endast handlar om ytlig svenska med tanke på att basen inte är tillräckligt utvecklad.

Det framkom även i intervjun med klassläraren och läraren i svenska som andraspråk att de fokuserar på en undervisningsnivå där eleverna befinner sig. Enligt informanterna ska undervisningsnivån inte vara för låg, eftersom detta leder till att eleverna blir uttråkade, vilket i sin tur inte leder till önskat resultat. Undervisningen ska inte heller vara för kunskapskrävande, eftersom detta resulterar i att eleverna tappar lust och uppmärksamhet. Enligt läraren i svenska som andraspråk är utmaningen att hitta rätt nivå och motivation. Detta kan kopplas till Cummins (2001) matris med de fyra fälten A-D, där han betonar att undervisning ska börja från fält A till fält B och från fält C till fält D. Cummins påpekar också att utvecklingen hos eleverna inte fortsätter vidare om uppgifterna stannar alltför längre i fält A, samtidigt som man inte alltför hastigt får övergå till fält D, eftersom eleverna då eventuellt riskerar att mista stödet av kontexten. På grund av detta bör eleverna ges kognitiva utmaningar genom att man utgår från det konkreta till det abstrakta. Cummins (2001) betonar även att fält B är betydelsefullt för andraspråkelever, eftersom den största delen av skolarbetet består av det. Just uppgifterna i fält B är kognitivt krävande men erbjuder samtidigt stöd i situationen. Cummins beskriver hur uppgifterna som eleverna arbetar med i fält B går ut på att sammanfatta, jämföra, söka lösningar och dra slutsatser. Detta är något som också framkom under observationerna i min studie, där eleverna fick arbeta med olika uppgifter som kan ses som kognitivt krävande så som att skriva en bokrecension och uppgifter om temat "vatten". I samband med dessa uppgifter fick eleverna jämföra, sammanfatta, lösa problem och dra slutsatser, samtidigt som de fick hjälp av lärarna.

5.3 Svenska som andraspråk, hinder och möjligheter

Klassläraren berättar under intervjun att det blir mycket svenska som andraspråk i klassrummet med tanke på att samtliga elever i klassen är flerspråkiga. Av den anledningen lyfts språket ytterligare ett steg för eleverna som är svaga i det. Just detta kan även direkt sammankopplas med kursplanen för svenska som andraspråk (Lgr11, Skolverket 2011) där det står att eleverna vid undervisningstillfället ska ges möjlighet till utveckling av det svenska språket. Klassläraren betonar även att hon anpassar undervisningen till elevernas behov med hjälp av språkverkstad, svenska som andraspråk och studieverkstad. Lärarna samarbetar tillsammans för att gemensamt kunna åstadkomma en elevanpassad språk- och kunskapsutvecklande undervisning. Även författarna Hyltenstam och Lindberg (2013) framhåller att när samarbetet mellan lärarna i olika ämnen fungerar, bidrar det till goda förutsättningar kring språkutveckling och kunskapsutveckling. Läraren i svenska som andraspråk anser att samarbetet mellan lärarna skapar ett sammanhang i undervisningen, vilket gynnar elevernas förståelse.

Klassläraren i sin tur betonar att det finns olika förutsättningar bland eleverna, eftersom några kan bättre svenska än andra. Detta gör att hon måste tänka på att ge informationen på ett anpassat sätt i syfte att få alla elever att förstå den fråga eller det område som behandlas i undervisningen. Läraren i svenska som andra berättar också att hon arbetar på ett tydligare sätt i samband med undervisningen i svenska som andraspråk, då hon förklarar och stödjer eleverna ännu mer än i undervisningen i

klassen. Även under observationerna framkom detta exempelvis där läraren var konkret vid högläsning av det nya kapitlet i läseboken, genom att läsa tydligt och korrekt samt också genom att förklara de svåra orden och begreppen som fanns i texten. När eleverna skulle skriva sin bokrecension gick läraren igenom instruktioner steg för steg på tavlan just för att öka elevernas förståelse. Att bl.a. rita upp saker på tavlan vid genomgången av temat "vatten" var ett sätt som hjälpte eleverna när de sedan arbetade på egen hand med den enskilda uppgiften, detta eftersom klassläraren och läraren i svenska som andraspråk upptäckte hur eleverna försökte lösa uppgiften som de fick och som gick ut på att som tidigare nämnts beskriva de olika orden såsom kokar, avdunstar, smälter och stelnar samt beskriva hur ett kretslopp fungerar. De flesta elever hade vid detta tillfälle inte några svårigheter med att lösa uppgiften, om man jämför med när läraren bad eleverna att beskriva de olika orden. Då var det sju av dem som räckte upp handen och bara tre elever hade ett fullständigt svar. När läraren ställde frågan om hur ett kretslopp fungerar var det endast fyra elever som räckte upp handen och två av dem hade svårt att förklara processen. Det blev alltså enklare för eleverna att förstå sammanhanget, när läraren hade förklarat de olika orden på ett konkret sätt och beskrivit hur ett kretslopp går till med hjälp av figurer och exempel. Med hjälp av arbetssätten som läraren använde sig av för att stötta eleverna, skapade hon en tydlig bild som ökade elevernas förståelse. De elever som ändå hade svårt att utföra uppgiften fick ytterligare enskilt stöd och hjälp av klassläraren och läraren svenska som andraspråk. De fick därmed en bättre förklaring som var anpassad till deras språkkunskaper. Läraren försökte vidare ständigt att utveckla elevernas svar, även då de hade angett ett felaktigt svar, detta just för att utveckla elevernas förståelse och hjälpa dem att själva komma fram till det rätta svaret eller den rätta lösningen. Även Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) nämner betydelsen av att läraren med hjälp av förklaringar av ord och begrepp samt genom att visa bilder och konstruktioner och ytterligare vägledning stöttar eleverna för att utveckla deras förståelse och stödja dem när de möter svårigheter.

5.4 Modersmåls betydelse och kulturella olikheter

Modersmålsläraren lyfter i intervjun fram att hon har elevernas olika intressen och behov i fokus i samband med modersmålsundervisningen. Hon framhåller att hon också är öppen för elevernas kulturer och språk samt ger dem möjligheter att dela med sig av sin bakgrund. Klassläraren lyfter även fram att hon ibland upplever vissa svårigheter med att inkludera alla kulturer med tanke på att de är så många i klassen. Det Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) betonar är att lärarna ständigt ställs inför nya utmaningar på grund av de olika kulturella bakgrunderna som finns i skolan. Därför bör lärarna ges en möjlighet att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och behov. Även Lindberg och Hyltenstam (2013) påpekar att det är väsentligt att skolan blir en skola för alla, där elevernas språk och kultur fungerar som en förutsättning och utgångspunkt för undervisningen.

5.5 Högläsning

Ytterligare en aspekt som framkom i intervjun med klassläraren och läraren i svenska som andraspråk är att högläsningen påverkar språkutvecklingen. Denna utveckling sker, enligt läraren i svenska som andraspråk, när man läser högt för eleverna och när de läser högt för varandra. Då hör eleverna prosodin och melodin i språket, hör själva hur de läser och hur andra läser. Modersmålsläraren berättar också att många elever inte kan läsa och skriva på sitt modersmål men genom att läsa högt för dem och låta dem läsa högt för varandra får de utveckla såväl skriftspråket, ordförrådet som

språkkänslan. Det Svensson (2009) belyser är att högläsning är grunden för elevernas språkutveckling, eftersom man samtalar och diskuterar kring olika texter och berättelser, vilket bidrar till att eleverna utvecklar sitt språk effektivt. Vid observationstillfället då just högläsning pågick, framkom det att när läraren läste högt för eleverna stannade hon upp då och då för att fråga eleverna om svåra ord som fanns i texten. Även Svensson har liknande iakttagelser och påpekar att när läraren läser högt för eleverna är det väsentligt att stanna upp ibland och höra med eleverna, eftersom läraren måste förstå hur eleverna uppfattar berättelserna.

5.6 Skönlitteratur

Det som framkom i resultatet i intervjun var att alla tre lärarna berättade att eleverna ges en möjlighet att utveckla sitt språk på olika sätt genom att läsa skönlitteratur, eftersom de då får en möjlighet att komma i kontakt med olika texter och bilder. Modersmålläraren berättar att detta även bidrar till att eleverna får kunskaper om kulturen, samhället och världen. Även Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) bekräftar betydelsen av skönlitterär läsning och att skönlitteratur har förmågan att fånga elevernas känslor och fantasi och att de därigenom lär sig språket på ett rikligt sätt. Slutligen bekräftas detta även i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, Skolverket, 2011), där det står att eleverna stärker sin egen identitet och sin uppfattning om världen när de ges möjlighet att läsa skönlitteratur.

6. Diskussion

6.1 Diskussion av resultatet

Resultaten av min undersökning är uppdelad enligt studiens forskningsfrågor. Efter varje fråga finns det en sammanfattning av resultaten.

Den första frågan i min studie gällde vilka uppfattningar lärarna har kring flerspråkiga elevers språkutveckling. Min studie visar att forskarna och lärarna är överens om att vikten av ett välutvecklat modersmål har betydelse för andraspråkutveckling. Forskare som bland annat Thomas och Collier (2002) och Hill (1996) påpekar ständigt i sina undersökningar att modersmålen måste gynnas, stärkas och utnyttjas i inlärningen av ett andraspråk och för skolans goda framsteg. Om en elev har brister i sitt förstaspråk leder det till svårigheter i inlärningen av ett andraspråk. Med mina egna erfarenheter i åtanke, med hänsyn till att jag har ett annat modersmål än svenska, håller jag med forskarna och lärarna, detta för att jag själv alltid har utvecklat ett andraspråk med hjälp av modersmålet. Modersmålet var en ledning och ett verktyg för mig för att kunna utveckla andraspråket, eftersom man tänker och kombinerar med de språkliga metoderna som man har tillgång till.

Den andra frågan i min studie handlar om hur lärarna beskriver sitt arbetssätt med flerspråkiga elevers språkinlärning och språkutveckling. I undersökningen i denna studie kom jag fram till att det krävs kompetenser bland lärarna om vilka arbetsformer som kan gynna språkutvecklingen. Lärarna har också ett stort ansvar i undervisningen med tanke på de flerspråkiga elevernas situation och bör arbeta och organisera undervisningen på ett helt annat sätt än för enspråkiga elever, så att den är anpassad till varje elevs förutsättningar och behov, särskilt när det gäller språken. Anpassning kan innebära att hitta rätt nivå och tänka på de olika resurserna som finns för flerspråkiga elever i skolan som t.ex. studieverkstad, språkverkstad, undervisning i svenska som andraspråk och modersmålsundervisning. Jag

konstaterar att såväl lärarna i studien som forskningen inom området betonar det som betydelsefullt att göra undervisningen så varierande, stärkande och anpassad som möjligt, vilket också konstateras i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, Skolverket, 2011) för att gynna elevernas fortsatte lärande. Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) betonar också att en språkutvecklande undervisning inte utgår från en metod utan handlar mer om hur lärare planerar undervisningen och fördelar resurserna.

I skolan som jag besökte fanns det en samarbetsvilja mellan informanterna att utveckla både första- och andraspråket. Genom detta samarbete får lärarna även en helhetsbild av elevernas språkutveckling och språkinläring på båda språken. Enligt min mening behövs denna typ av samarbete mellan lärarna i alla skolor, eftersom dagens skola har blivit mångkulturell, vilket gör att andelen flerspråkiga elever ständigt ökar. Så som jag har uppfattat av denna studie och genom mina VFU (verksamhetsförlagd utbildning) perioder, så påverkar ett gott samarbete mellan klassläraren, läraren svenska som andraspråk och modersmålsläraren elevernas språkutveckling och språkinläring i hög grad, något som även Hyltenstam och Lindberg (2013) påpekar. De framhåller att det är viktigt att alla lärare samarbetar för att åstadkomma en gemensam språkpedagogik i syfte att möjliggöra metodiska arbetssätt med flerspråkiga elevers språkutveckling och kunskapsutveckling.

Undervisningssituationen för dessa lärare är dock inte enkel. Klassläraren berättar exempelvis att hon ibland har svårt att inkludera alla kulturer och bakgrunder, eftersom 85 % av elever i skolan är flerspråkiga, vilket gör att flera olika kulturer möts i klassrummet. Hyltenstam och Lindberg (2013) belyser att det är grundläggande att läraren anordnar sin undervisning genom att utgå från elevernas egna kunskaper och erfarenheter, språkliga och kulturella bakgrunder. Jag uppfattar det som att det kan vara svårt att ta hänsyn till alla kulturer som finns i klassen under pågående undervisning. Likväl behövs det en insikt om de olika kulturerna. Som lärare i en flerspråkig klass anser jag att man måste ha kunskap om de olika kulturerna och låta eleverna berätta om sin kultur, sina högtider och sitt samhälle. Detta är betydelsefullt för att eleverna ska känna att deras kultur och bakgrund också är en del av undervisningen.

Den tredje frågan i studien berör hur lärarna resonerar om möjligheterna för elevernas andraspråkutveckling. Klassläraren, läraren i svenska som andraspråk och modersmålsläraren lyfter upp vikten av de möjligheter som finns och anser att stöttning, högläsning, grupparbete och skönlitteratur är viktigt för elevers språkutveckling och språkinläring. Dock är stöttning av lärare en av de mest väsentligaste möjligheter kring elevers språkutveckling och språkinläring, även i all annan typ av undervisning. Att stötta flerspråkiga elever på många olika sätt för att de ska uppnå målen och för att vara delaktiga i sina inlärningsprocesser arbetar lärarna effektivt med. Detta görs genom att tala tydligt, långsamt, stanna upp och fråga eleverna om de har förstått, rita på tavlan, följa och förklara ord och begrepp osv. Detta framkom även under observationerna där läraren stöttade eleverna på olika sätt, bland annat genom att vara tydlig, läsa långsamt och stanna upp för att ställa frågor till eleverna om svåra ord. Dessutom ställde hon följdfrågor till eleverna för att de skulle komma fram till det rätta svaret och ange ett fullständigt svar. Läraren hjälpte även de elever som hade svårt att utföra sina uppgifter. Löthagen, Lundenmark och Modigh (2008) påpekar att det är betydelsefullt att som lärare stötta eleverna genom att uttrycka sig på olika sätt med tanke på de elever som har ett

annat modersmål än svenska. Det är vidare även viktigt att prata tydligt, ta paus, skriva nyckelbegrepp och vägleda för att tydliggöra för eleverna och utveckla deras förståelse. Jag uppfattar detta som ett viktigt arbetssätt i en klass med flerspråkiga elever, eftersom ett nytt språk tar lång tid att lära sig. Därför är det också viktigt som lärare att stötta, vägleda och förklara, för att hjälpa eleverna med sin inläring och utveckling till andraspråk, vilket också är något som framkommer i studien.

Sammanfattningsvis har jag i min studie kommit fram till att intervjuerna med klassläraren, svenska som andraspråkläraren och modersmåsläraren gav mig en positiv bild av deras uppfattningar kring flerspråkiga elevers språkutveckling. Lärarna arbetar på ett varierande sätt, vilket gör att det gynnar flerspråkiga elevers språkutveckling i många avseenden. Lärarna har medvetenhet om och erfarenhet av de olika möjligheter så som stöttning, högläsning, skönlitteratur och grupparbete för att hjälpa och stödja eleverna i deras språkutveckling och språkinläring. Det som däremot enligt min mening bör förbättras är presentationen av kulturer i undervisningen i helklass, där olika kulturer möts, detta för att elevernas olika verkligheter och bakgrunder blir en del av undervisningen.

6.2 Diskussion av metod

Mitt val av metod dvs. intervjuer och observationer var ett genomtänkt val eftersom jag vid genomförandet av intervjuerna fick möjlighet att ställa en följd av frågor som gav mig en tydligare bild av lärarnas perspektiv och tankar kring sin undervisning. Genom observationerna som genomfördes fick jag även se klasslärarens arbetssätt i en flerspråkig klass, vilket gjorde att jag fick en bättre uppfattning om verksamheten och hur lärarnas arbetssätt fungerar. Jag kopplade resultatet från intervjun med klassläraren till det arbetet i klassrummet. Själva genomförandet av min studie var positivt, eftersom alla informanter som tillfrågades ville delta i mina intervjuer. Mitt intryck är att alla informanterna var vänliga och visade intresse för min studie, vilket gjorde att jag själv kände mig trygg och väl bemött. Jag upplevde också att informanterna inte blev störda av och osäkra eftersom intervjun spelades in, utan var trygga, säkra och effektiva i situationen samt att den valda miljön inte hade en negativ påverkan på dem.

6.3 Slutsats

Utifrån min undersökning kring flerspråkiga elevers möjligheter till språkutveckling har jag fått ökad förståelse för och kunskapen om att ett väl utvecklat förstaspråk påverkar utvecklingen av ett andraspråk. Eleverna är i behov av olika resurser så som material för både första- och andraspråket, flerspråkiga lärare, modersmålsundervisning och svenska som andraspråksundervisning. Dessutom är det positivt med ett gott samarbete mellan lärarna för att inläringen ska kunna gå parallellt i olika språk och ämnen. Av min studie har jag insett vikten av att samarbeta med andra lärare för att få hjälp, stöd och förslag på att utveckla och anpassa undervisningen till eleverna. Att arbeta språkutvecklande är en process som ständigt kräver att man ska bygga på nya kunskaper och nya arbetsmetoder. Därför krävs det att läraren har lust och engagemang. Lärarna i denna studie bearbetar sin undervisning på ganska liknande sätt trots att de har olika inriktningar. Den centrala delen i lärarnas undervisning är att den ska vara varierande och individanpassande både språkligt och innehållsmässigt. De tre lärarna resonerade kring möjligheter för elevers språkutveckling på ett positivt sätt. De möjligheterna som nämndes var användning av skönlitteratur, högläsning, stöttning och grupparbete och de ansåg att dessa möjligheter är grunden i undervisningen och speciellt där det finns flerspråkiga

elever i klassen, detta eftersom det gynnar flerspråkiga elevers språkutveckling och språkinläring på många olika sätt och i olika sammanhang. Det visade sig genom intervjuer och observationer att en av de väsentligaste möjligheterna som lärarna arbetar effektivt med är just stöttning. Att stötta flerspråkiga elever på många olika sätt för att de ska uppnå målen och för att vara delaktiga i sina inlärningsprocesser arbetar lärarna effektivt med. Detta görs genom att tala tydligt, långsamt, stanna upp och fråga eleverna om de har förstått, rita på tavlan, följa och förklara ord och begrepp osv.

6.4 Nya forskningsfrågor

Det som skulle vara engagerande att undersöka ytterligare är vad elever, som lär sig det svenska språket, tycker om verksamheten och arbetssättet. Jag skulle även vilja intervjua flera klasslärare för att ta reda på likheter och skillnader i deras arbetssätt kring flerspråkiga elevers språkutveckling. Mina nya forskningsfrågor är följande:

- Vilka uppfattningar har flerspråkiga elever om inläring och utveckling av det svenska språket?
- Vilka likheter och skillnader finns det mellan klasslärares arbetssätt kring flerspråkiga elevers språkutveckling och språkinläring?

6.5 Pedagogisk relevans

Jag anser att min undersökning har hög pedagogisk relevans, eftersom detta ämnesområde är betydande i dagens skola. Samhället vi idag lever i är mångkulturellt, vilket gör att lärare ständigt möter flerspråkiga elever i skolan. Jag anser att lärarnas uppfattningar och deras arbetssätt kring flerspråkiga elevers språkutveckling spelar en viktig roll i skolans verksamhet och för elevernas språkutveckling och framtid. Därför anser jag att detta ämne är oerhört betydelsefullt, spännande och lämpligt i dagens samhälle.

Referenslista

- Arias, J. (2008). *Multilingual Students and Language Acquisition: Engaging Activities for Diversity Training*. English Journal, 97 (3), 38-45. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/61970110?accountid=12245>
- Bjørndal, Cato .R.P. (2007). *Det värderande ögat – observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.
- Cummins, J. (2001). *Negotiating Identities. Education for empowerment in a Diverse Society. Second edition*. Los Angeles. California Association for bilingual education.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga projekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Einarsson, J. (2009). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gibbons, P. (2010). *Stärk språket, stärk lärandet – språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.
- Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). (2013). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Hill, M. (1996). *Invandrarbarns möjligheter om hemspråksundervisning och språkutveckling*. Institutionen för pedagogik Göteborgs universitet.
- Lindö, R. (2009). *Det tidiga språkbadet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk – tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle – hur du ökar din förmåga att umgås över gränser*. Stockholm: Liber
- Löthagen, A, Lundenmark, P & Modigh, A. (2008). *Framgång genom språket. Verktyg för språkutvecklande undervisning av andraspråkselever*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.
- Skolverket. (2012). *Greppa språket – ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*. Skolverket.
- Skolverket (2011). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>
- Svensson, A. (2005). *Språkglädje*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, A. (2009). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.
- Stúkat, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Thomas, W. & Collier, V. (2002). *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students' Long-Term Academic Achievement*.

Tuomela, V. (2001). *Tvåspråkig utveckling i skolåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller*. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf

Bilagor

Bilaga 1 - Intervjufrågor till klasslärare

1. Vilka uppfattningar har du kring flerspråkiga elevers språkutveckling?
2. Hur organiserar du undervisningen till flerspråkiga elever?
3. Hur arbetar du för att ta hänsyn till elevernas språkutveckling och språkinlärning?
4. Vilka arbetsätt och metoder använder dig i undervisningen?
5. Vilka uppfattningar har du kring högläsning för flerspråkiga elevers språkutveckling?
6. Vilka uppfattningar har du kring användning av skönlitteratur för flerspråkiga elevers språkutveckling?
7. Vilka uppfattningar har du kring grupparbete för flerspråkiga elevers språkutveckling?
8. Vilka uppfattningar har du kring stöttning och hur stöttar du eleverna?
9. Berätta med hjälp av dina erfarenheter om hur språk lärs på ett bra sätt?

Bilaga 2 - Intervjufrågor till lärare i svenska som andraspråk

1. Vilka uppfattningar har du kring flerspråkiga elevers språkutveckling?
2. Hur är undervisningen i svenska som andraspråk organiserad?
3. Hur ser samarbetet ut mellan dig, klasslärarna och modersmållärarna?
4. Vilka metoder och arbetsätt använder du dig i undervisningen?
5. Vilka uppfattningar har du kring högläsning för flerspråkiga elevers språkutveckling?
6. Vilka uppfattningar har du kring användning av skönlitteratur för flerspråkiga elevers språkutveckling?
7. Vilka uppfattningar har du kring grupparbete för flerspråkiga elevers språkutveckling?
8. Vilka uppfattningar har du kring stöttning och hur stöttar du eleverna?
9. Berätta med hjälp av dina erfarenheter om hur språk lärs på ett bra sätt?

Bilaga 3 - Intervjufrågor till modersmållärare

1. Vilka uppfattningar har du kring flerspråkiga elevers språkutveckling?
2. Hur är modersmålsundervisningen organiserad?
3. Hur ser samarbetet ut mellan dig, klasslärare och lärare i svenska som andraspråk?
4. Vilka arbetsätt och metoder använder dig i undervisningen?
5. Varför är modersmålundervisning viktigt för flerspråkiga elever?
6. Vilka uppfattningar har du kring högläsning för flerspråkiga elevers språkutveckling?
7. Vilka uppfattningar har du kring användning av skönlitteratur för flerspråkiga elevers språkutveckling?
8. Vilka uppfattningar har du kring grupparbete för flerspråkiga elevers språkutveckling?
9. Vilka uppfattningar har du kring stöttning och hur stöttar du eleverna?
10. Berätta med hjälp av dina erfarenheter om hur språk lärs på ett bra sätt?

Bilaga 4 - Observationsschema

Årskurs	Arbetsätt	Utfört/utnyttjas	Kommentarer
	Individualisering		
	Skönlitteratur		
	Högläsning		
	Grupparbete		
	Stötning		
	Ord och begrepp		
	Ställer reflekterande frågor		